

בסיעתא דשמיא

הַסְטֶרְדִּינוֹרִיּוֹס

אֲנִי מִן

סְטֵרְדִּינְוֹרִיוֹס

הוא שם מותג לכנור וכלי קשת שיצרו על ידי האמן אנטוני סְטֵרְדִּינְוֹרִיוֹס שחי באיטליה לפני כ-300 שנים, והיה בונה בעבודת יד כנורות משבחים שהשמיעו צלילים ערבים עד מאוד. מחיר עלות כנור מקורי שכזה הוא כיום למעלה ממיליון דולרים. בעולם נפוצים חקויים של כנורות סְטֵרְדִּינְוֹרִיוֹס, וגם הם נקראים על שמו. מחירם נע בסביבות 4,000-6,000 שקל. כזה גם היה כנורו של מקס

פֶּרֶק ראשון

הַסְטֵרְדִּיּוֹרִיוִס שֶׁל מָקָם

הַנָּלוּ, כֶּפֶר קָטָן בְּצִפּוֹן מֵעֶרֶב אֲנִגְלִיָּה.

סֵתִיו ת"ש (אֹקְטוֹבֶר 1939 לְמוֹנָתָם)

מָקָם קִסְטֵנֶר הַבֵּיט אֶל הַשָּׁמַיִם, עֲרַמַת עֲנָנִים אֲפֹרִים הִלְכָה
וְקִרְבָּה בְּמַהֲרֹת אֶל הַמָּקוֹם בּוֹ יֵשֵׁב בַּשָּׂדֶה הַפְתוּחַ.

הוא כֶּפֶר לָמַד לְזִהוּת אֶת הָעֲנָנִים. הָיוּ אֵלּוּ עֲנָנִים נְמוּכִים
וְעֶרְפְּלִיִּים, מִהֶסוּג שְׁמוּרִיד גֶּשֶׁם מְעֻצָּבִן, כְּזֶה שֶׁיָּכוֹל לְהַפְסִיק
בְּאוֹתָהּ פְּתֹאמוֹת בָּהּ הַתְּחִיל. זֶה עוֹד דֶּבֶר שֶׁלֹּמֶד לְהַכִּיר רַק
בְּאַנְגְלִיָּה.

הוא סובב את ראשו לאחור, גגו של הבית האחרון בכפר הנלוו נראה מרחוק. אם ירוץ פעת, אולי יספיק להגיע אל ביתם של הגריסטונים לפני שיתחיל הגשם? הוא לא היה בטוח. עוד מעט תראה אנה שיורד גשם והוא לא בבית, היא תצא לחפש אותו, והוא לא רוצה שהיא תדע על המקום הזה.

עד שמצא את האבן הזו, היא לא גבוהה מדי ולא נמוכה מדי. די שטוחה ולא מחדדת, כך שנתן לשבת עליה בנוחות יחסית. והכי חשוב - ערמות העשבים הגבוהים, שיכולים לצמח ככה רק בגלל גשם היורד לעתים קרובות - מסתירים אותו מעין רואים.

כאן, זו הפנה הקטנה שלו. המקום הקטן שלו בשדה הגדול הנמצא מאחורי הכפר הקטן הנלוו. לכאן לא יגיעו לא החילים הנאצים עם המדים הירוקים והמגפים השחורים, לא הנער ההיטלראי, והוא מקוה שגם אף חייל אנגלי לא יראה בסביבה הזו. כאן הוא מוגן מה'בליץ' הממטר על לונדון כמעט מדי לילה בלילה, כמו שכתבו לו מיסטר ומיסס גולדמן.

מקס קם מעם הסלע עליו ישב, מלטף את כנור הסטרדיוריוס שלו, מנסה לגונן עליו מפני המטר הצפוי. העננים כבר היו כמעט מעל לראשו, והרוח הלכה והתגברה.

הוא לא שם לב לכך, אבל פֶּאֶשֶׁר קם בחֶטֶף מֵעַם הַסֵּלַע, השתטחה ארצה בפתאומיות דמות נמוכת קומה ששְׁמֶרָה את צַעְדָיו.

מקס פתח בריצה, מצמיד את הכנור אל לבו בידו הימנית, ואוחז את הקשת בידו השנייה. קשה היה לו לרוץ כך, פֶּאֶשֶׁר שדה הראיה שלו חסום חלקית על ידי הכנור והרוח נושפת בערפו. הנה, הוא חש כבר בגשם שהשיג אותו, יורד עליו מכל הכווניס. רק באנגליה הגשם כזה, חשב לעצמו, בכרלין הגשם יורד בצורה יותר מסדרת, ולמרות זאת, הוא ממשי לא היה רוצה להיות עכשוו בביתו שבכרלין, ליד האח הבוער בסלון הבית החם...

הוא שוּנָא את ברלין ולא מוכן לחזור אליה בשום אופן, אבל הוא מתגעגע הביתה. הוי, כמה שהוא מתגעגע... כבר חלפה כבר כמעט שנה מאז אותו הלילה... הלילה הנורא שהוא אינו יכול לשפח... אם מישהו היה אומר לו לפני שנה - כשהיה בן עשר - שבעוד פחות משנה הוא יהיה בארץ זרה, שמדברים בה שפה שהוא בכלל לא מבין, במקום עם מנהגים ואנשים שונים. שהוא יסע אליה לבדו, ללא אבא וללא אמא, ללא אוטו אחיו הקטן, רק הוא והכנור - לא היה מקס מאמין לו.

אבל זוהי המציאות העגומה - רק מקס וכנורו נמצאים כאן, בהנלו, הכל כאן ירק ושקט כל כך. בבקר הוא הולך לבית הספר של הכפר. עם הלמודים אין לו יותר מדי בעיות, המורים בכפר קבלו הוראות לחזור על החומר הנלמד בפעם השנייה בשפה הגרמנית, כך שמבחינה למודית הוא נחשב לתלמיד טוב... אבל ה'חידר' של יום ראשון כל כך חסר לו. מקס תמיד אהב ללכת אליו, והוא מתגעגע אליו. אלו רק היה לו כאן 'חידר' כזה - 'בית ספר של יום ראשון' - כמו שקראו לו בכרלין, הוא היה מרגיש יותר טוב, והיה בטוח שגם אבא ואמא היו רגועים יותר.

זה כל כך קשה להיות יהודי יחידי בכפר קטן ונדח, לבד, בין גוים. אין לו עם מי להתייעץ או לשאל מה צריך לעשות בכל מיני מצבים. הוא מפחד שיתחיל לשפח דברים שלמדו אותו.

אבא ואמא לא הכינו אותו למצב הזה. מצב שהוא ילד יהודי בודד בכל האזור הזה. הם חשבו שהוא יסע למקום שיש בו יהודים, לא לכפר גויי קטן ונאלץ להסתיר את יהדותו.

רגליו של מקס כבר הגיעו אל שורת הבתים הראשונה שבכפר. מרחוק ראה אשה כפריה אוהדת משהו בידה והיא מחפשת מישוה. הוא לא טעה, זוהי אנה המחפשת אותו...

לפני כמה זמן, אמרה לו אנה שהיא מעולם לא ראתה יהודי...
מה יהיה פאשר ינדע לה שהיא יהודי?

"הו, מקס", קדמה אנה את פניו, "הגשם הזה חזק מכל פעם.
החרף כבר הגיע, הנה לך המעיל של רונלד. פליז, לבש אותו
ונחזר הביתה".

מקס לא ממש הבין את כל מה שאמרה לו אנה. אנה מדברת
אנגלית בהגוי בריטי כבד, והוא מדבר בגרמנית ומעט אידיש,
שציליה ומלוחיה דומים יחסית לשפה הגרמנית. אבל את עקר
הדברים הוא מצליח להבין איכשהו. אנה לא מדברת הרבה,
והם נעזרים בתנועות ידיים עד כמה ששייך. לעצמו מקס חושב
שאם מחסום השפה היה המכשול היחיד, הוא היה במצב טוב
יותר...

"טנק יו", (תודה לך), אמר לה מקס באנגלית, הוא לבש
את המעיל והכניס מתחתיו את הסטרדיוריוס. כשאבא ואמא
אמרו לו לפני שנפרדו ממנו, שתמיד יהיה מנמס ולא ישבח את
החנוך בבית, הם התפנונו גם לזה. בעזרת השם, כשיפגשו אחרי

שהמלחמה הארוכה הזו תגמר, אבא ואמא יראו שהיא לא שוכח כלום ממה שלמדו אותו בבית, אפילו לא דברים קטנים כאלה.

הנהנה בהבנה, והלכה לידו בשתיקה.

אנה האפירה ומקס החישו את צעדיהם והגיעו הביתה. "קלואיזם", אמרה לו והצביעה על בגדיו. מקס נסה להבין מה היא רוצה מהבגדים שלו, הוא מקפיד תמיד ללכת מסדר ומצחצח. מה קרה הפעם? אנה נגעה קלות בחלצה שלו, ומקס הבחין שהיא רטובה. פנראה היא רוצה לומר לו שיהליף בגדים. היא פוחדת שהוא יצטנן.

הילד בן האחת עשרה הנהן בראשו ועלה אל הקומה השנייה, בה היה ממקם החדר בו התגורר. החדר היה סמוך לחדרם של רוברט וניק, בניה של אנה. רוברט היה מבגר ממנו בשנתיים, כבן שלוש עשרה, וניק היה בן שמונה. החדר אמנם לא היה גדול, אך המזוודה האחת שהיתה לו, לא תפסה יותר מקום רב מידי.

רוברט וניק הם ילדים אדיבים למדי, ציין לעצמו מקס, אם כי לא כמו אמא שלקהם. הם יותר מסגנים וקרים ממנה, אנגליים טיפוסיים כמו טום אביהם. אך למרות זאת, אתם הוא חש קצת יותר בנוח. הם שואלים פחות שאלות ומאפשרים לו יותר חפז פעלה. אנה שואלת יותר שאלות, אבל הוא יודע שזה נובע רק

מדאגה. באַמט, תהיה לעצמו מקס תוך כדי החלפת בגדיו, איך הוא יכול להסביר לאנה שהוא רוצה שהיא תדאג לו פחות? בקשי הוא מצליח לדבר איתה באנגלית בסיסית.

לו היה בן שלוש עשרה, כפי הנראה שהיה מצליח לדבר עם המשפחה האדיבה הזו יותר. בבית הספר בו למד בכרלין למדו אנגלית, אבל זה היה יותר בכתות הגבוהות. בעצם, טוב שהוא לא בן שלוש עשרה. אם היה מחיב עכשו במצוות, היו לו עצמו הרבה יותר שאלות, והיה עליו לחשב היכן יוכל להניח תפלין בלי שאי מי יראה אותו... הלואי שכבר תגמר המלחמה הארוכה הזו והוא יוכל לשוב הביתה ולחיות כיהודי טוב בגלוי, ללכת ברחוב בלי פחד וכלי לראות את שליטי 'הקניסה' ליהודים ולכלבים אסורה' על חנויות של נאציים, על ספסלים בגנה הצבורית, על אוטובוסים ובתחבורה הציבורית...

מקס סיים להחליף את בגדיו וירד למטה. אם רופרט או ניק היו בבית, ענין השפה היה קל יותר.

בערבים, כאשר כל משפחת גריסטון - טום, אנה ושני הבנים נמצאים ליד האח הבוערת, טום מעשן סיגריות, מאזין לחדשות, ומדי פעם הוא מדווח להם שלונדון הפצצה באותו הלילה, ומה היה מספר הנפגעים, אליזבט הקטנה מנמנמת על הרצפה, ושני הבנים מנסים ללמד את מקס מלים באנגלית.

מקס לא נשאר חייב לילדים האנגליים, והוא מצדו מלמד אותם מלים בגרמנית. הילדים, ובעקבותיו רופרט, קולטים די במהירות את שהוא מלמד אותם, ולא פעם הם משרבבים מלים בגרמנית למשפטים אותם הם אומרים באנגלית, כדי שהוא, מקס, יבין אותם טוב יותר.

פעת היה הבית ריק. טום היה בשדה שלו, גשם בכלל לא מפריע לו. יש לו מגפים גבוהים ומעיל, והגשם חולף עליו. הילדים הלכו לבית הספר. גם מקס היה אמור ללכת לבית הספר של הכפר, אבל באותו היום פאב לו הראש והוא רצה לנוח.

"בסדר", אמרה לו אנה. היא לא הכריזה אותו ללכת לבית הספר, והשאירה לו כוס תה חם. תמיד אמרו לו שבאנגליה שותים הרבה תה, רק כשהגיע ללונדון, לפני כמה חודשים, ראה שזה באמת נכון. הטעם שלו שונה מהתה שהפיר בגרמניה, הוא גם יותר שחר והצבע שלו מזכיר לו קפה.

אנה חשבה שמקס רוצה לנוח, אף כלל לא שצרה מהי הסבה האמתית בגללה רצה מקס להשאר לבדו...

מֵאַחֲרֵי "הַסְטֵרֵדִיוֹרִיוֹס"

לְמַעֲנֵינוּ לְהַרְחִיב אֶת יְדִיעוּתֵיהֶם עַל הָרִקְעָה הַהִיסְטוֹרִי בּוֹ
מִתְרַחֵשׁ הַסְפּוֹר, כִּיצַד הוּא נִבְנָה, עַל מָה שֶׁהִתְרַחֵשׁ מֵאַחֲרֵי
הַקְלָעִים וְגַם עַל הַסּוּף שֶׁלוֹ – כָּל הַשְּׂאֵלוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת.

הָאֵם הַסְפּוֹר אֲמֵתִי?

כֵּן ! סְפּוֹר זֶה אֵרֶע בְּמִצִּיאוֹת. לֹא רַק שְׂמִשְׁלוּחֵי יְלָדִים שִׁיָּצְאוּ
מִגֶּרְמָנְיָה עָרַב מִלְחָמַת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה אֲרָעוּ בְּמִצִּיאוֹת, וּבִכְךָ
הִצִּילוּ אֶת חַיֵּיהֶם שֶׁל אוֹתָם יְלָדִים, אֲלֹא שֶׁבְּסְפּוֹר שִׁבְּצוּ גַם
דְּמוּיוֹת אֲמֵתִיוֹת שֶׁחִיוּ בְּאוֹתָהּ הָעֵת, כְּפִי שֶׁנִּרְאָה לְהֵלֵךְ.

תוכן עניינים

הָאֲרוּעִים בְּגִרְמָנְיָה טָרַם מְלַחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה..	179
הַנְּסִיעָה לְאַנְגְלִיָּה וְהַשְׁהוּת בָּהּ.....	186
מָה אֲמַתִּי בְּסָפּוֹר וּמָה לֹא?.....	193
אַחֲרֵי הַסּוּף.....	201
תְּפִלָּה בַּשָּׂדֶה.....	204
מֵאַחֲרֵי הַקָּלָעִים.....	206
וְאֵלוּ יַעֲמְדוּ עַל הַבְּרָכָה.....	209

הָאָרְוּעִים בְּגֶרְמַנְיָה טָרַם מְלַחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה

אָרְוּעֵי הָאַנְטִישְׁמִיּוֹת הַמֵּתְאַרִים בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר, וּבָהֶם 'לִיל
הָאִיִּמִּים' שָׁבוּ נִהְרְסוּ בְּתֵי כְּנֶסֶת רַבִּים, לֹא הָיוּ אָרְוּעֵי הָאַנְטִישְׁמִיּוֹת
הָרֵאשׁוֹנִים בְּגֶרְמַנְיָה. קָדְמוּ לָהֶם אָרְוּעִים רַבִּים, אֲךָ קִטְנִים יוֹתֵר
בְּשֵׁשׁ הַשָּׁנִים שֶׁקָּדְמוּ לָכֵן.

כְּאֲשֶׁר עָלָה הַיִּטְלֵר ימ"ש לִשְׁלֵטוֹן בְּגֶרְמַנְיָה, הוּא הַבְּטִיחַ
לְאַזְרָחֵי גֶרְמַנְיָה 'לְמַצֵּא פְתָרוֹן סוֹפִי לְבָעִיַּת הַיְּהוּדִים'. הוּא
הִסִּית אֶת הַמּוֹן הָעַם הַגֶּרְמָנִי, שֶׁהָיָה בְּדַפְּאוֹן וּבְשִׁפְלָה בְּגִלְלֵל תְּנָאִי
כְּנִיעָתָהּ וְהַשְׁפָּלָתָהּ שֶׁל גֶּרְמַנְיָה בְּמִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרֵאשׁוֹנָה
(שִׁלְפָנֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה קָרְאוּ לָהּ 'הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה', מִי
חֵלֶם אֲזִי שִׁפְחָה מִהֵרָה תִּפְרֹץ מִלְחָמָה גְּדוֹלָה וְאַכְזָרִית יוֹתֵר?), וְחִפְּשׁ
אֲשָׁמִים בַּמִּצָּב. הַקָּרָבָן הָיוּ יְהוּדֵי גֶרְמַנְיָה "הָאֲשָׁמִים בְּבָעִיּוֹת
הַכִּלְכָּלָה שֶׁל גֶּרְמַנְיָה וּבְהַשְׁתַּלְטוֹת עַל הָעוֹלָם", כְּדִבְרֵי הַיִּטְלֵר
שֶׁנִּפְּלוּ עַל אֲזַנָּיִם קְשׁוּבוֹת. הוּא נֹדַע כְּנוֹאֵם סוֹחֵף שֶׁרַבְּבוֹת נִהְרָו

לשומעו, וְהַטְרוּף נֶגֶד הַיְּהוּדִים הַחַל אוֹחֵז בַּגִּרְמָנִים בְּכָל־ל וּבְכָנִי
הַנֶּעַר בַּפָּרֹט.

בְּתַעֲמוּלָה אֶרְסִית וְעַקְבִּית הִסִּית יוֹזֵף גִּבְלָס, שֶׁר הַתַּעֲמוּלָה
שֶׁל גִּרְמָנִיָה הַנְּאֻצִּית, נֶגֶד הַיְּהוּדִים בְּעֵתוֹן 'דְּעַר שְׁטִירְמֶר', שֶׁהָיָה
בְּטְאוּנָה שֶׁל הַמְּפֻלָּגָה הַנְּאֻצִּית, וּבֹו חֲאָרוֹ הַיְּהוּדִים כְּטַפִּילִים
וּמְפִיצֵי מַחְלֹות. כָּל מָה שֶׁהַיְּהוּדִים רוֹצִים, זֶה רַק לִשְׂדֹד אֶת כִּסְפֵּי
הַגִּרְמָנִים הַהִגּוֹנִים שֶׁרַק רוֹצִים לְהַתְּפָרֵג, וּלְפִיכֵךְ יֵשׁ לְהַצִּיל
אֶת גִּרְמָנִיָה מִהַיְּהוּדִים. (מִפִּיּוֹן שֶׁמֶתֶר לְהַלּוֹת לְגוֹי כָּסֶף בְּרַבִּית
קְצוּצָה, מוּבָן מִדּוּעַ הָיוּ הַגּוֹיִים חַיִּבִּים לַיְּהוּדִים כְּסָפִים רַבִּים.
בְּצוּרָה זֹו, הָאֱמִינוֹ הַגּוֹיִים לְשִׁקְרִים נְכֻזִּים אֱלוֹ), גַּם הַקְּרִיקַטוּרוֹת
בְּ'דְעַר שְׁטִירְמֶר', הָרְאוּ אֶת הַיְּהוּדִים עִם אֵף אַרְף וְאַזְנִים גְּדוֹלוֹת.

לְרַב, הָרְאוּ הַקְּרִיקַטוּרוֹת אֶת הַיְּהוּדִים הַמְּשִׁכִּילִים, אֱלוֹ שְׁנִסּוּ
לְהַדְמוֹת לְגוֹיִים כָּכָל יִכְלָתָם, הַתְּלַבְּשׁוּ כְּמוֹתָם, חָיו כְּמוֹתָם
וְהֵם אָכְנוּ גַם הָיוּ נִמְצָאִים בְּעִמְדוֹת שׁוֹנוֹת בְּכָל־לָה וּבִשְׁלֹטוֹן.
הַקְּרִיקַטוּרוֹת הַזֵּהִירוּ מִהַיְּהוּדִים אֱלוֹ, שֶׁכָּל־פִּי חוּץ נִרְאוּ כְּמוֹ
גִּרְמָנִים, אֵף לְמַעֲשֵׂה הֵם יְהוּדִים מְסֻכָּנִים. חוּץ מֵאֱלוֹ, הָיוּ גַם
קְרִיקַטוּרוֹת שֶׁלְּעֵגוֹ וְהִסִּיתוֹ נֶגֶד הַיְּהוּדִי "הַגְּלוּתִי" עִם הַזֶּקֶן,
הַפְּאוֹת וְהַמְּלַבּוּשִׁים הָאֶרְכִּים. יְהוּדִים אֱלוֹ, הָיוּ נְפּוּצִים יוֹתֵר
בְּפוֹלִין וּבְמִזְרַח אִירוּפָּה.